

Артёмов І.В.,
кандидат історичних наук, доцент
директор НН Інституту євроінтеграційних досліджень,
Артёмова А.,
студентка 3 курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)

ІННОВАЦІЙНА ЯКІСТЬ УНІВЕРСИТЕТУ В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті наводяться і коментуються документи нормативно-правового характеру щодо формування єдиного європейського освітнього і наукового простору, інноваційної діяльності вищих навчальних закладів України в контексті Закону України «Про вищу освіту». Висвітлюються окремі положення, що характеризують якість інноваційного університету та наявні проблеми у сфері вищої освіти.

Ключові слова: *інновації, вища освіта, держава, дослідницько-інноваційний університет, Болонський процес, Закон України «Про вищу освіту», загальноєвропейський простір вищої освіти, Україна, Європейський Союз, Угода про асоціацію, «відтік мізків», міграція.*

The article deals with normative and legal documents regarding the formation of a single European educational and scientific area, innovative activities of Ukraine's higher education institutions, its infrastructure provision. Some of the provisions that characterize the quality of the innovation university and existing problems in higher education are highlighted.

Keywords: *innovation, higher education, state, research and innovation university, Bologna process, Law of Ukraine "On higher education", European higher education area, Ukraine, European Union, Association agreement, "brain drain", migration.*

В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів роль і значення освіти і науки, її модернізації, підготовка фахівців сучасного рівня, здатних успішно вирішувати сучасні проблеми на шляху до поставленої мети, – надзвичайно актуальні.

Україна, реалізуючи базові принципи інтегрування в європейський та світовий освітній і науковий простір, послідовно проводить конкретну роботу у сфері законодавчого забезпечення реформування освітньої та наукової сфери відповідно до положень Угоди про асоціацію України з ЄС [1].

Підтвердженням цієї тези є практичні кроки держави на нинішньому етапі модернізації освітньої галузі, зокрема щодо початку імплементації законодавчих актів, впровадження основних принципів становлення університетів інноваційного типу в контексті світових тенденцій розвитку вищої освіти.

Відомо, що концепція якості вищої освіти синтезує частинні концепції, розроблені в рамках Болонського процесу й системно об'єднані однією метою. Основи Болонського процесу в Європі закладені після Другої світової війни прийняттям Європейської конвенції про еквівалентність дипломів (1953 р.) і протоколу до неї (1964 р.), Європейської культурної конвенції (1954 р.), Конвенції про визнання навчальних курсів, дипломів про вищу освіту і вчених ступенів у державах Європейського регіону (1979 р.), Європейської конвенції про загальну рівнозначність термінів університетської освіти (1990 р.) і Конвенції про визнання кваліфікацій, яка стосується вищої освіти в європейському регіоні.

Основні тенденції щодо створення зони європейської вищої освіти були сформульовані у Сорбонській декларації **«Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти»** [2] (травень 1998 р.). У спільній декларації про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти зазначається, що відкрита Зона європейської вищої освіти несе багатство позитивних перспектив, звичайно ж, продовження зусиль з ліквідації бар'єрів і розроблення таких рамок для викладання і навчання, які розширили б мобільність і зробили співпрацю ближчою ніж будь-коли.

Після того, як Сорбонська декларація визначила центральну роль університетів у розвитку європейських культурних цінностей та обґрунтувала необхідність створення Зони європейської вищої освіти як основного шляху розвитку мобільності громадян з можливістю їх працевлаштування, надзвичайно важливою подією стала Спільна заява європейських міністрів освіти у м. Болонья **«Зона європейської вищої освіти»** [3]. Болонська конвенція стала стратегічним орієнтиром на шляху формування єдиного освітнього простору в Європі.

Наступним кроком європейської спільноти до створення Зони європейської вищої освіти стала **Конференція європейських вищих навчальних закладів і освітніх організацій 29-30 березня 2001 року у м.Саламанка**, в якій взяли участь представники майже 300 європейських вищих навчальних закладів з метою підготувати свої пропозиції до празької зустрічі міністрів вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу. Значення цього форуму полягає в тому, що його учасники домовилися про цілі, принципи та пріоритети [4].

Через два роки після підписання Болонської декларації і через три роки після Сорбонської декларації міністри вищої освіти Європи, які представляли 32 країни, що підписали документи, зібралися у Празі у травні 2001 року з метою проаналізувати досягнення та визначити напрями й пріоритети на найближчі роки щодо розвитку процесу. Міністри знову підтвердили свою відданість меті створення європейського простору вищої освіти до 2010 року. Вибір Праги для проведення цієї зустрічі – це символ їх намірів залучити до цього процесу всю Європу в світлі розширення ЄС.

За наслідками зустрічі було прийнято Празьке комюніке міністрів вищої освіти європейських країн [5]. Заключне комюніке зборів спостерігачів за Болонським процесом у Празі 2001 року підкреслило важливість навчання

протягом усього життя як основного елемента європейського простору вищої освіти.

Надзвичайно знаковою подією на шляху створення європейського простору вищої освіти стала **Берлінська конференція міністрів вищої освіти Європи 18-19 вересня 2003 року** [6], у якій взяли участь міністри вищої освіти 33 європейських країн. Метою конференції була оцінка досягнутих успіхів та встановлення пріоритетів і нових завдань на наступні роки в контексті Болонського процесу, а також визначення шляхів у перетворенні Європи на найбільш конкурентну динамічну спільноту.

На Берлінській конференції міністрів вищої освіти Європи була затверджена *Програма дій до 2005 року* [7]. Міністри взяли на себе реалізацію системи двох циклів «бакалавр» і «магістр» до 2005 року. У цьому контексті міністри розробили структуру кваліфікацій на національному та європейському рівнях. Такі структури кваліфікацій складають на основі обсягу робіт, рівня, результатів, компетенції та профілю навчання.

Наступним кроком на шляху формування загальноєвропейського простору вищої освіти була конференція міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти, що проходила 19-20 травня 2005 року у м. Берген. Учасники конференції прийняли Комюніке «Загальноєвропейський простір вищої освіти – Досягнення цілей» [8].

Особливістю названого документа є те, що учасники конференції схвалили приєднання до Болонського процесу нових країн-учасниць, у тому числі України. Вони підтвердили взяті раніше зобов'язання координувати впроваджувану політику впродовж реалізації Болонського процесу задля досягнення **кінцевої мети – створення Загальноєвропейського простору вищої освіти до 2010 р.**, допомогти новим країнам-учасницям забезпечити виконання цілей Болонського процесу.

У травні 2007 р. у м. Лондоні конференція міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, прийняла надзвичайно важливий спільний документ – комюніке «На шляху до Європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації», в якому відмічалось: «Досягнення останніх двох років значно наблизили нас до реалізації ідеї Європейського простору вищої освіти (ЄПВО). Спираючись на багату та різноманітну європейську культурну спадщину, ми створюємо ЄПВО, що базується на інституційній автономії, академічній свободі, рівних можливостях та демократичних принципах, які сприятимуть мобільності, підвищуватимуть можливості працевлаштування, а також привабливість та конкурентоспроможність Європи [9].

Черговим кроком на шляху реалізації Єдиного європейського освітнього простору став форум, що відбувся у *Лувені-ла-Ньов 29 квітня 2009 р.* У ньому взяли участь міністри вищої освіти, голови делегації 46 європейських країн-учасниць Болонського процесу та представники інших країн. Він отримав назву Болонський стратегічний форум [10]. У Декларації форуму були виділені питання глобальної співпраці і партнерства у вищій освіті з метою розвитку партнерства з країнами усього світу.

У Будапешті та Відні відбулися зустрічі міністрів, які відповідають за вищу освіту у країнах-учасниках Болонського процесу, за участю 47 членів. У **Будапештсько-Віденській декларації про створення Європейського простору вищої освіти** [11] відмічалось, зокрема, що новостворений Європейський простір вищої освіти, будучи безпрецедентним прикладом регіональної, транскордонної співпраці у сфері вищої освіти, спричинив значну зацікавленість у інших частинах світу і зробив європейську вищу освіту помітнішою на світовій мапі.

Таким чином, на початку XXI ст. освіта стала об'єктом пріоритетної уваги міжнародної спільноти. Проявом цієї тенденції став початок нового етапу європейської освітньої політики, що був оформлений в рамках програми «Освіта та професійна підготовка 2010», яка була затверджена ще у травні 2000 р. на засіданні Єврокомісії у Лісабоні.

На засадах Болонського процесу зі створення Європейського простору вищої освіти у 2014 р. було ухвалено Закон України «Про вищу освіту» [12]. Цей Закон встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях.

Загальновідомо, що для самовідтворення наукової сфери її фінансування має проводитися на рівні не нижче 0,9 відсотка ВВП. Брак коштів та застарілість матеріально-технологічної бази науки суттєво обмежують можливості проведення в Україні наукових досліджень та їх виконання на світовому рівні [13].

Довідково. На сьогодні серед зайнятого населення України частка вчених становить 0,49 відсотка, що у 3,5 рази менше, ніж 20 років тому. У 2011 році цей показник у Фінляндії становив 3,27 відсотка, у Данії - 3,16 відсотка, Ісландії - 2,96 відсотка, Туреччині - 0,68 відсотка. Втрачається зв'язок поколінь та перспективи сучасного розвитку науки.

Питома вага загального обсягу витрат на науково-технічну сферу в Україні у 2013 році становила 0,77 відсотка ВВП, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету - 0,33 відсотка ВВП. Водночас у 2012 році середній рівень обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС у ВВП становив 2,06 відсотка. Більшою частка витрат на дослідження та розробки була у Фінляндії - 3,55 відсотка, Швеції - 3,41 відсотка, Данії - 2,99 відсотка, Німеччині - 2,92 відсотка, Австрії - 2,84 відсотка, Словенії - 2,80 відсотка, Франції - 2,26 відсотка, Бельгії - 2,24 відсотка, Естонії - 2,18 відсотка та Нідерландах - 2,16 відсотка.

Стійка тенденція до зменшення частки ВВП на витрати вітчизняної науки особливо загострилася упродовж 2010-2013 років. Як наслідок, у 2014 році на науку було заплановано видатки на рівні 0,27 відсотка ВВП.

Це найнижчий показник фінансування науки за весь час незалежності України.

В аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень (2017 р.) «Безпекові виміри освітньої політики: світовий досвід та українські реалії» [14] зазначено, що за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016– 2017 (The Global Competitiveness Index), Україна посіла 85-те місце серед 138 країн світу, втративши за рік шість позицій (у попередньому рейтингу займала 79-ту позицію) [15].

Такі результати пояснюються, зокрема, тим, що доволі високі показники кількості науковців та інженерів супроводжуються в нашій країні надзвичайно низькими показниками залучення фахівців до роботи за спеціальністю. Вкрай невтішним є поки що і ключовий для економічного розвитку показник ВВП на душу населення (укладається Міжнародним валютним фондом), за яким Україна 2016 року посіла 138-ме місце серед 189 країн (табл. 1) [16].

Таблиця 1

ВВП на душу населення (2016)

Узбекистан	2,131	0.207	135
Нікарагуа	2,115	0.205	136
Східний Тимор	2,104	0.204	137
УКРАЇНА	2,052	0.199	138
Соломонові острови	2,028	0.197	139
Республіка Конго	1,981	0.192	140
Лаоська народно-демократична республіка	1,921	0.186	141

При зіставленні рейтингових оцінок розвитку людського капіталу та економіки впадає в око наявність у нашій країні значного розриву між високими показниками розвитку людського капіталу та його нереалізованістю в економічній діяльності. Наведені рейтингові оцінки вказують і на те, що саме людський капітал і система освіти як ключовий чинник його збереження і розвитку становлять найголовніший ресурс майбутнього успіху України, а отже саме вони повинні стати рушієм позитивних змін у соціально-економічній сфері.

Відповідність показників економічних досягнень держави і розвитку українського людського капіталу є необхідною вимогою для успішного майбутнього нашої країни. Для цього вітчизняна освіта має зберігати усі свої досягнення і напрацювання, а реформування цієї сфери має бути чітко продуманим, економічно і соціально обґрунтованим та спиратися на підтримку освітян та громадськості.

Дослідження Інституту соціології НАН України, які в моніторинговому режимі здійснюються з 1992 року, свідчать, що близько 60 % українців не можуть знайти роботу за набутою спеціальністю, а 25 % готові пожертвувати

спеціальністю заради отримання роботи. Участь роботодавців у підготовці кадрів (раніше становила до 60 % від загальних інвестицій) майже припинено [17]. Розбалансованість ринку праці значною мірою викликана відсутністю системної взаємодії між зацікавленими сторонами: органами державного управління, системою професійної освіти, працівниками та роботодавцями. У 2016 році у структурі безробітного населення частка осіб, які не змогли знайти роботу після закінчення навчальних закладів становила 15,6% [18].

Ще однією загрозою є виїзд кваліфікованих фахівців за кордон. Офіційним джерелом статистичних даних щодо обсягів трудової міграції громадян України за кордон, що формується на постійній основі, є звітність за формою № 1-ПА «Кількість громадян, працевлаштованих за кордоном суб'єктами господарювання, що мають ліцензію з посередництва у працевлаштуванні за кордоном». У 2016 році 51,6 % трудових мігрантів мали повну вищу освіту, 35,3 % – професійно-технічну освіту, 13,1 % середню освіту різних рівнів [19].

Як в Україні, так і в багатьох країнах Східної Європи дефіцит талановитих людей поглиблюється значно швидше. Чому? Частково – через якість освіти. Частково – внаслідок демографічної кризи. Однак основною причиною є привабливість Євросоюзу, який також потребує талановитих людей і може запропонувати кращі умови.

Завдяки чому західні члени Євросоюзу залучають талановитих людей? Крім очевидно значно вищої заробітної плати, є ще такі чинники:

- можливість розвиватися як професіонал в суспільстві;
- комфортне існування – як у плані екології, так і в плані щоденного побуту своєї сім'ї;
- ефективна взаємодія з державою.

Всі три причини дуже важливі, їх слід враховувати [20].

Спільною проблемою для українських ринків освіти та праці є відсутність прогнозування необхідних економіці фахівців та слабка комунікація ВНЗ із потенційними роботодавцями.

Разом з тим, специфічну вітчизняну проблему останнього часу становить загострення конкурентної боротьби за українського студента з боку ВНЗ зарубіжних країн, спричинене високою платою за навчання в частині українських ВНЗ, корупцією та відносно невисокою якістю освіти, як і, на жаль, дедалі більшою часткою молодих людей та їхніх батьків, що пов'язують надії на краще майбутнє з еміграцією.

Довідково. За даними експертів, кількість українців в іноземних університетах у 2014–2015 навчальному році становила 59 648 осіб [21]. У 2016 / 2017 навчальному році вищу освіту за кордоном здобувало щонайменше 68 тис. громадян України.

У переліку найбільш бажаних для навчання країн, як і раніше, залишаються Польща, Німеччина, Росія, Канада, Італія, Чехія, США, Іспанія, Австрія, Франція та Угорщина. Динаміка зростання чисельності українців, які навчаються за кордоном, з 2009 по 2015 рр. становить 129%. Якщо

порівнювати 2014 та 2015 рр., то приріст становить майже 29%, або 13 266 осіб. Причому 2/3 цього приросту становили українські студенти в польських університетах, зокрема у 2015/2016 навчальному році в Польщі навчався 31 041 студент з України. У Польщі найчисленнішою є українська студентська діаспора – 53% від усіх іноземних студентів, що здобувають вищу освіту в цій країні, значно випереджаючи другу за розміром діаспору білоруських студентів, яка становила майже 10%.

Серед стратегічних завдань вищої школи з реалізації положень Угоди про асоціацію України з ЄС і Закону України «Про вищу освіту» є робота з досягнення **критеріїв, за якими надається статус дослідницько-інноваційного університету. Для цього ВНЗ слід забезпечити:**

- сучасну розгалужену інфраструктуру та матеріально-технічну базу, що дають змогу провадження науково-освітньої діяльності на світовому рівні, зокрема визнані наукові школи, центри, лабораторії тощо;
- міждисциплінарність освіти і науки, потужну фундаментальну складову наукових досліджень, якість яких підтверджена, зокрема публікаціями у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях;
- високоякісну фахову підготовку докторів наук та здатність впроваджувати і комерціалізувати наукові результати, якість системи підготовки та підвищення кваліфікації наукових кадрів у закладі вищої освіти;
- належний рівень інтеграції у світовий освітньо-науковий простір, зокрема кількість міжнародних проектів, створених об'єктів права інтелектуальної власності, спільних з підприємствами та іноземними закладами вищої освіти наукових проектів, грантів тощо;
- стабільне місце в національному, галузевих та/або міжнародних рейтингах закладів вищої освіти;
- необхідну кількість публікацій за показниками визнаних міжнародних наукометричних баз та у міжнародних реферованих виданнях [22].

З метою забезпечення наведених положень щодо досягнення статусу дослідницько-інноваційного Ужгородський національний університет веде предметну роботу.

Останні 2-3 роки роботи УжНУ засвідчили, що системно-послідовний підхід до впровадження базових інноваційних складових в роботі дають позитивний результат, про що свідчать показники ДВНЗ «УжНУ» у світових рейтингах (табл. 2).

Таблиця 2

ДВНЗ «УжНУ» у світових та вітчизняних рейтингах

Рейтинги	2012	2013	2014	2015	2016
Консолідований	45	41-41	43-44	30-31	17-18
Топ 200	45	43	41	39	35
Scopus	13	12	11	13	13
Webometrics	108	125	95	26	27
ARES					13

Наука та інновації. У 2017 році фінансування наукових проектів збільшилось на 1 млн. 362 тис. грн. (на 29%) і склало 6 млн. 096 тис. 700 грн. Виконується 5 проектів за рахунок коштів МОН та Державного фонду фундаментальних досліджень на загальну суму 693,5 тис. грн., що у 2 рази більше у порівнянні з 2016 роком. Здобуто грант програми «Горизонт-2020», який передбачає фінансування в обсязі понад 3 мільйони євро. Партнерами фізиків УжНУ у реалізації завдань цього проекту стали такі країни, як Італія, Швеція, Бельгія, Нідерланди, Німеччина, Велика Британія.

Нагальна увага приділяється розв'язанню трьох завдань – зростанню чисельності іноземних студентів, розвитку програми «подвійних дипломів», збільшенню обсягів грантів, залучених у модернізацію університету.

Пріоритет університету – реалізація Концепції інноваційного розвитку ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2015-2025 рр.

Концепція інноваційного розвитку УжНУ на 2015-2025 рр. (далі – Концепція) розроблена в процесі виконання наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір» (№ 21470150) за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду (апліканти проекту – ННІ євроінтеграційних досліджень УжНУ). Партнерами в реалізації проекту були: Жешувський університет (м. Жешув, Польща), Дебреценський університет (м. Дебрецен, Угорщина), Технічний університет у м. Кошице (Словацька Республіка), ГО «Інститут транскордонного співробітництва» (м. Ужгород, Україна).

Цілями проекту стали:

✓ аналіз досвіду дослідницько-інноваційної діяльності провідних університетів України, країн Вишеградської групи, інших держав Європи, Америки та Азії;

✓ вироблення механізму ефективної співпраці між наукою та виробництвом шляхом організації та функціонування Наукового парку УжНУ;

✓ розроблення навчального комплексу з проблематики дослідження для впровадження досвіду інноваційної діяльності в УжНУ та університетах-партнерах.

Концепцію розроблено на основі аналізу європейського, зокрема країн В-4, та світового досвіду інноваційної діяльності вищої школи шляхом співпраці з виробничими підприємствами області та науковими установами країн Вишеградської четвірки.

Мета Концепції – визначення основних напрямів і чинників трансформації традиційного університету в інноваційний, переходу УжНУ з режиму функціонування в режим керованих інноваційних змін, забезпечення єдності наукової, навчальної та інноваційної діяльності на основі реалізації «трикутника знань».

Стратегія Концепції – закладення основ стійкого інноваційного розвитку УжНУ, що забезпечить функціонування ефективної системи випереджальної підготовки елітних спеціалістів світового рівня, єдність

наукової, навчальної та інноваційної діяльності, створення розгалуженої інфраструктури інноваційної діяльності на основі Наукового парку «УжНУ». Концепція дала змогу в контексті транскордонного співробітництва започаткувати в Закарпатській області діяльність регіональної інноваційної структури Науковий парк «УжНУ», який буде сприяти забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку Закарпаття шляхом впровадження результатів науково-технічної та інноваційної діяльності, ефективного використання наявного наукового потенціалу та широкого залучення вітчизняних і закордонних інвестицій.

Для реалізації наукового проекту було створено сім робочих груп експертів за різними напрямками дослідження, зокрема:

1. Аналіз та узагальнення досвіду інноваційної діяльності провідних дослідницьких університетів України.
2. Узагальнення досвіду роботи провідних ВНЗ Європи, Америки та Азії, що входять до європейських та світових рейтингів.
3. Вивчення та аналіз досвіду ВНЗ країн Вишеградської четвірки з питань інноваційної діяльності вишів та механізмів співпраці між наукою і виробництвом у рамках транскордонного співробітництва.
4. Розроблення концепції діяльності інноваційної структури «Науковий парк УжНУ» як ефективного механізму впровадження результатів наукових досліджень.
5. Напрями та принципи трансформації традиційного університету в інноваційний.
6. Розроблення інноваційної моделі розвитку УжНУ як регіонального інтегратора знань.
7. Вироблення системи індексації та моніторингу складових ефективності інноваційного розвитку університету.

У процесі розроблення Концепції проаналізовано і узагальнено:

- ✓ досвід діяльності структур Ужгородського національного університету, що формують його інноваційну політику;
- ✓ досвід інноваційної діяльності університетів України та країн Європи, їх структурних підрозділів, наукових установ та організацій

Експерти наукового проекту та члени робочої групи розробили і запропонували змістове наповнення Концепції через висвітлення:

- концептуальних засад формування і розвитку дослідницько-інноваційного університету відповідно до ст. 30 Закону України «Про вищу освіту»;
- базових пріоритетів та основних принципів трансформації традиційного університету в інноваційний з урахуванням особливостей Ужгородського національного університету;
- основних складових формування моделі інноваційного розвитку університету на основі реалізації «трикутника знань»: освітньої, наукової та інноваційної діяльності;
- інноваційного потенціалу міжнародного співробітництва УжНУ та використання переваг географічного розташування регіону;

- інноваційної системи індексації та моніторингу ефективності трансформування традиційного університету в інноваційний.

У Концепції розкрито напрями роботи УжНУ з інноваційного розвитку, впровадження наукових розробок університету в економіку регіону через Науковий парк «УжНУ», який має стати дієвим механізмом організаційно-функціональної інноваційної трансформації університету.

Особливості Концепції полягають у тому, що:

по-перше, для її розроблення були залучені провідні фахівці, науковці, експерти не лише з України, а й сусідніх країн Вишеградської групи;

по-друге, основою для підготовки положень Концепції стала потужна інформаційно-аналітична база. Вивчено, проаналізовано та узагальнено досвід і практику роботи провідних університетів України, Словаччини, Угорщини, Польщі та інших країн Європи, Азії та Америки;

по-третє, у Концепції визначено основні напрями трансформації традиційного університету в інноваційний та принципи реалізації пов'язаних з цим завдань;

по-четверте, в процесі виконання наукового проекту досягнуто важливого результату, а саме: сформовано мобільну міжнародну команду висококваліфікованих експертів з числа науковців УжНУ, провідних ВНЗ країн В-4, Національної академії педагогічних наук України, представників органів державної влади України та місцевого самоврядування, а також із середовища студентського активу.

Безперечно, це є найбільшим досягненням виконавців проекту, тому є підстави стверджувати, що робота над Концепцією стала хорошою школою з координації спільних зусиль при реалізації важливої наукової розробки.

Результати дослідження проблематики інноваційних університетів становлять основу розробленого навчально-методичного комплексу для впровадження в університетах не лише Закарпаття, а й прикордонних регіонів сусідніх європейських держав – Словаччини, Угорщини, Польщі.

Розроблений навчально-методичний комплекс складається з 5 видань:

1. Інновації у вищій освіті: вітчизняний і зарубіжний досвід: навч. посіб./ І.В. Артёмов, І.П. Студеняк, Й.Й. Головач, А.В. Гусь. – Ужгород: ПП «АУТДОР- ШАРК», 2015. – 348 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 23).

2. Концептуальні і правові основи інновацій у вищій освіті: навч. посіб.-хрестоматія / за ред. І.В.Артёмова. – Ужгород: ПП «АУТДОР - ШАРК», 2015. – 336 с.

3. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / [уклад.: І.В. Артёмов, А.В. Шершун, С.В. П'ясецька-Устич]. – Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. – 160 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 25).

4. Інновації у вищій освіті: актуальні аспекти: робоча програма і методичні рекомендації до вивчення дисципліни / упоряд. і заг. ред. І.В. Артёмова. – Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний

університет», 2016. – 152 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 26).

5. Концепція Наукового парку «УжНУ» та каталог інноваційних проектів: наукова розробка / [В.І. Смоланка, І.П. Студеняк, І.В. Артёмов, А.В. Гусь, Й.Й. Головач]. – Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2016. – 148 с.

У процесі розробки проведено апробацію результатів наукових досліджень за проектом під час:

- круглого столу експертів на тему «Імплементация Закону України «Про вищу освіту» – необхідна передумова інтегрування в європейські простори вищої освіти та наукових досліджень» (м. Ужгород, 24 лютого 2015 року);

- Міжнародної науково-практичної конференції «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів» (м. Ужгород, 23-24 квітня 2015 року);

- Міжнародної виставки «Освіта та кар'єра – День студента 2015» (м. Київ, 12-14 листопада 2015 року). ДВНЗ УжНУ був представлений у двох тематичних номінаціях, за які отримав найвищі нагороди, а саме Гран-прі у номінації «Інноваційний розвиток освіти та сучасні педагогічні технології» та почесне звання «Лідер наукової та науково-технічної діяльності»;

- круглого столу експертів на тему «Актуальні аспекти формування концепції інноваційного розвитку університету» (м. Ужгород, 8 грудня 2015 року);

- Міжнародної науково-практичної конференції «Науковий парк як універсальна регіональна структура інноваційної діяльності» (м. Кошице, Словаччина, 3 березня 2016 року).

Концепцію розглянуто, обговорено та схвалено на засіданнях Вченої ради Ужгородського національного університету в березні 2016 року та Вченої ради Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.

Важливим результатом виконання наукового проекту стало створення:

а) інноваційної структури Наукового парку «УжНУ» (Наказ МОН України №718 від 07.07.2015р.);

б) Міжнародного консорціуму університетів як механізму інтеграції УжНУ в єдиний європейський освітній і науковий простори.

Історіографічним підґрунтям для розроблення Концепції стали дослідження провідних українських науковців, зокрема: Л. Губерського, М. Згуровського, В. Кременя, В. Лугового, С. Ніколаєнка, Ж. Таланової, О. Слюсаренко. Використано також доробок закордонних вчених-фахівців з досліджуваної проблематики: Ф. Альтбаха, А. Меттінгера, Є. Морена, І. Фруміна, А. Таркунова.

Розробники Концепції розглядали напрацювання названих вчених не як догму, а як запрошення до пошуку шляхів подальшого розв'язання глобальної проблеми дослідницько-інноваційного університету. Це задало

методологічний орієнтир для проведення оригінального (а не компілятивного) дослідження та отримання нових наукових результатів, визначення комплексних особливостей становлення дослідницько-інноваційного університету, що має суттєву теоретичну і практичну значущість.

Концепція базується, в першу чергу, на положеннях законів України «Про вищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність», інших нормативно-правових документів, що регулюють дослідницько-інноваційну діяльність ВНЗ України, країн Вишеградської групи. Зазначимо, що названі закони суттєво оновлені, удосконалені та доповнені положеннями міждержавних угод, в першу чергу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, та науково-інноваційної програми ЄС «Горизонт 2020». Особливу увагу приділено також аналізу нової європейської соціально-економічної концепції XXI століття «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та загального зростання» та Флагманських ініціатив ЄС [23].

Безперечно, що реалізація виробленої Концепції дозволить створити міцний фундамент університету інноваційного типу в контексті світових тенденцій розвитку вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони /Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page10
2. Сорбонська декларація «Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sumy.molod.eu/index.php/useful-information/58-bologna-process/84-bologna-process>
3. Болонська декларація «Зона європейської вищої освіти: спільна декларація європейських міністрів освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.edu.ua/uk/EduProcess/Bologna/Text/Bologna/>
4. Спільний документ Конференції європейських вищих навчальних закладів і освітніх організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/salamanca_convention.pdf
5. Празьке комюніке міністрів вищої освіти європейських країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/3/>
6. Берлінське комюніке «Створення Європейського простору вищої освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/5/>
7. Там само.
8. Комюніке конференції міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти «Загальноєвропейський простір вищої освіти –

досягнення цілей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/994_576

9. Лондонське комюніке Конференції міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти «На шляху до Європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.edu.ua/en/EduProcess/Bologna/London/>

10. Болонський стратегічний форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nmu.edu.ua/bolon.php>

11. Будапештсько-Віденська декларація про створення Європейського простору вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.edu.ua/en/EduProcess/Bologna/budviddek/>

12. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

13. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави" / Офіційний веб-ресурс Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/182-19>

14. Безпекові виміри освітньої політики: світовий досвід та українські реалії: аналіт. доп. / [Іщенко А.Ю., Зубченко С.О., Карпенко М.М., Лозовий В.С., Черненко Т.В.].- К.: НІСД, 2017. – 44 с.

15. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 / Економічний дискусійний клуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/rozyciua-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyikonkurentospromozhnosti-1>

16. List of Countries by Projected GDP per capita // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita.php>

17. Про участь центральних та регіональних органів виконавчої влади, об'єднань роботодавців у формуванні трудового потенціалу держави та професійній підготовці кваліфікованих робітників для сучасної економіки України: матеріали слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти 21 грудня 2011 року // За заг. ред. В. П. Головінова. – К.: Парламентське вид-во, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=52883>

18. Щодо ситуації на ринку праці / Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=401365>

19. Зовнішня трудова міграція. Статистичні таблиці та графічні матеріали / Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=393497>

20. Зашев П. Зупинити відтік мізків: як Україні врахувати помилки Східної Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/11/29/7074299/>

21. О. Слободян, Є. Стадний. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? / Аналітичний центр CEDOS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainskistudenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>

22. Закон України «Про вищу освіту» / База даних "Законодавство України" – офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page3>

23. Концепція інноваційного розвитку ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2015-2025 рр.: Наукова розробка за результатами реалізації стандартного гранту № 21470150 Міжнародного Вишеградського фонду (2015-2016 рр.) / В.І. Смоланка, І.В. Артьомов, В.П. Приходько та ін. – Ужгород: ПП «А.А. Демидов», 2016. – 81 с.

REFERENCES

1. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony [*Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand*] / Ofitsiyyny veb-portal Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. Retrieved from: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page10

2. Sorbons'ka deklaratsiya «Pro harmonizatsiyu arkhitektury yevropeys'koyi systemy vyshchoyi osvity» [*The Sorbonne Declaration "On the Harmonization of the Architecture of the European Higher Education System"*]. Retrieved from: <http://sumymolod.eu/index.php/useful-information/58-bologna-process/84-bologna-process>

3. Bolons'ka deklaratsiya «Zona yevropeys'koyi vyshchoyi osvity: spil'na deklaratsiya yevropeys'kykh ministriv osvity» [*Bologna Declaration "The European Higher Education Area: Common Declaration of European Ministers of Education"*]. Retrieved from: <http://www.nau.edu.ua/uk/EduProcess/Bologna/Text/Bologna/>

4. Spil'nyy dokument Konferentsiyi yevropeys'kykh vyshchych navchal'nykh zakladiv i osvitnikh orhanizatsiy [*Joint document of the Conference of European Higher Educational Institutions and Educational Organizations*]. Retrieved from: http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/salamanca_convention.pdf

5. Praz'ke komyunike ministriv vyshchoyi osvity yevropeys'kykh krayin [*Prague Communiqué of the Ministers of Higher Education of European Countries*]. Retrieved from: <http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/3/>

6. Berlins'ke komyunike «Stvorennya Yevropeys'koho prostoru vyshchoyi osvity» [*Berlin Communiqué "Creating a European Higher Education Area"*]. Retrieved from: <http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/5/>

7. Там само.

8. Komyunike konferentsiyi ministriv krayin Yevropy, vidpovidal'nykh za sferu vyshchoyi osvity «Zahal'noyevropeys'kyy prostir vyshchoyi osvity – dosyahnennya tsiley» [*Communiqué of the conference of ministers of European*

countries responsible for the sphere of higher education "European Higher Education Area - Achievement of Goals". Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/994_576

9. Londons'ke komynike Konferentsiyi ministriv yevropeys'kykh krayin, vidpovidal'nykh za sferu vyshchoyi osvity «Na shlyakhu do Yevropeys'koho prostoru vyshchoyi osvity: vidpovidi na vyklyky hlobalizatsiyi» [*London Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education "Towards a European Higher Education Area: Answers to the Challenges of Globalization"*]. Retrieved from: <http://www.nau.edu.ua/en/EduProcess/Bologna/London/>

10. Bolons'kyi stratehichnyy forum [*Bologna Strategic Forum*]. Retrieved from: <http://nmu.edu.ua/bolon.php>

11. Budapeshts'ko-Videns'ka deklaratsiya pro stvorennya Yevropeys'koho prostoru vyshchoyi osvity [*Budapest-Vienna Declaration on the Establishment of a European Higher Education Area*]. Retrieved from: <http://www.nau.edu.ua/en/EduProcess/Bologna/budviddek/>

12. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» [*Law of Ukraine "On Higher Education"*]. Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

13. Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Pro Rekomendatsiyi parlaments'kykh slukhan' na temu: "Pro stan ta zakonodavche zabezpechennya rozvytku nauky ta naukovo-tekhnichnoyi sfery derzhavy" [*Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On Recommendations of Parliamentary Hearings on the topic: "On the Status and Legislative Support of the Development of the Science and the Scientific and Technical Sphere of the State"*] / Ofitsiyyny veb-resurs Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/182-19>

14. Ishchenko, A.YU., Zubchenko, S.O., Karpenko, M.M., Lozovy, V.S., Chernenko, T.V. (2017) Bezpekovi vymiry osvitynoyi polityky: svitovyy dosvid ta ukrayins'ki realiyi: analit. dop. [*Security Measures of Educational Policy: World Experience and Ukrainian Realities*]. K.: NISD, 44.

15. Pozytiya Ukrayiny v reytnhu krayin svitu za Indeksom hlobal'noyi konkurentospromozhnosti 2016-2017 [*The position of Ukraine in the world ranking according to the Global Competitiveness Index 2016-2017*] / Ekonomichnyy diskusiyyny klub. Retrieved from: <http://edclub.com.ua/analytika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyikonkurentospromozhnosti-1>

16. List of Countries by Projected GDP per capita. Retrieved from: <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita.php>

17. Pro uchast' tsentral'nykh ta rehional'nykh orhaniv vykonavchoyi vlady, ob'yednan' robotodavtsiv u formuvanni trudovoho potentsialu derzhavy ta profesiyniy pidhotovtsi kvalifikovanykh robitnykiv dlya suchasnoyi ekonomiky Ukrayiny: materialy slukhan' u Komiteti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z pytan' nauky i osvity 21 hrudnya 2011 roku (2012) [*On the participation of central and regional executive authorities, employer associations in shaping the labor potential of the state and training skilled workers for the modern economy of*

Ukraine: materials of hearings in the Verkhovna Rada of Ukraine Committee on Science and Education December 21, 2011]. Retrieved from: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=52883>

18. Shchodo situatsiyi na rynku pratsi [*On the situation in the labor market*] / Derzhavna sluzhba zaynyatosti. Retrieved from: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=401365>

19. Zovnishnya trudova mihratsiya. Statystychni tablytsi ta hrafichni materialy [*Foreign labor migration. Statistical tables and graphic materials*] / Derzhavna sluzhba zaynyatosti. Retrieved from: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=393497>

20. Zashchep, P. Zupynyty vidtik mizkiv: yak Ukrayini vrakhuvaty pomylky Skhidnoyi Yevropy [*Stop brain drain: how can Ukraine take into account the mistakes of Eastern Europe*]. Retrieved from: <http://www.euointegration.com.ua/experts/2017/11/29/7074299/>

21. Slobodyan, O., Stadnyy, YE. Ukrayins'ki studenty za kordonom: skil'ky ta chomu? [*Ukrainian Students Abroad: How and Why?*] / Analitychnyy tsentr CEDOS. Retrieved from: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainskistudenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>

22. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» [*Law of Ukraine "On Higher Education"*] / Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrayiny" – ofitsiyyny veb-portal Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page3>

23. Kontseptsiya innovatsiynoho rozvytku DVNZ “Uzhhorods'kyy natsional'nyy universytet” na 2015-2025 rr. (2016) [*The concept of innovative development for SU "Uzhhorod National University" at 2015-2025*]. Uzhhorod, 81.